

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
УПУТСТВО ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Кликните да бисте почели унос текста.

Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду именовало је комисију 19. 04. 2017. Комисију чине

1. др Александар Јерков, редовни професор, српска књижевност, 22. 06. 2016, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
2. др Весна Матовић, научни саветник, 23. 05. 2007, наука о књижевности, Институт за књижевност и уметност, Београд
3. др Предраг Петровић, ванредни професор, српска књижевност, 25. 10. 2016, Филолошки факултет, Универзитет у Београду
4. др Станислава Бараћ, научни сарадник, наука о књижевности, 26. 02. 2015, Институт за књижевност и уметност, Београд

Кликните да бисте почели унос текста.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кликните да бисте почели унос текста.

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Биљана, Драги, Андоновски
2. Датум рођења, општина, република:
09. 11. 1981, Звездара, Србија
3. Датум одбране, место и назив мастер рада:
24. 9. 2008, Филолошки факултет, Београд; „Марк(с)ове сабласти: Марко Ристић без мере у српској књижевности“
4. Научна област из које је стечено академско звање мастера:
српска књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Поетика надреалистичког (анти)романа у српској књижевности и европском контексту

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Ово је једна најблаже речено огромна дисертација, сасвим изван уобичајених пропорција, која упоређена са болоњским размерама показује разлику формалних критеријума и правог научноистраживачког рада са друштвенохуманистичким научним резултатима. Дobar и предан научни рад, да то кажемо колико год било узалуд, није онемогућен или демотивисан околностима у којима се за нову врсту доктората тражи заправо мање него што је то некада био случај, то је припроста идеологија смањивања која је овладала образовањем код нас. Ово је међутим дисертација која испуњава вишеструко све пропозиције хабилитације, што намеће да се у светлу убрзавања болоњске инстант-образовности постави питање где је у нашем систему ишчезла хабилитација? Стари докторати били су заправо наши хабилитациони радови, легитимација за стварно истраживачко достигнуће, а не завршетак образовног процеса као пуког школовања. Овај рад има тај научни и квалификациони карактер – великог, аутентичног дела на почетку академске каријере, то је једна легитимација која је трајна и која значи ризик представљања себе целој академској заједници у свему што писац овакве дисертације-хабилитације може, а некада је и требало, да постигне. У томе се огледају главне а виде и све друге одлике правог рада, између осталог и зрелост једног изгффрађеног и савршено компетентног истраживача. Оцена ове дисертације дакле није питање одређивања карактера њеног обима и нагомилавања, што би се могло и рђаво оценити да је то у питању, као слабост кандидата и ментора да сажму, селекционишу и вреднују грађу и резултате. Ово је прави рад у правом смислу речи – све време свом снаогм, па ко преживи писање, и доцније читање, укључујући и ментора и комисију, знаће зашто је ово написано: да се целини једне културе јави да има нешто што недовољно познаје и још мање поштује. То неће обрисати све неспоразуме, али може отворити нове путеве за једну релаксацију, а колико је она потребна, управо то се показује наднаравним обимом који није ни за људе ни за богове, али јесте таман колико је потребно да се ако треба и некомуникативно ипак у рупчагу књижевноисторијског поремећаја углави један прави и држећи академски чеп: можда се тај понор прекора и обесмишљавања који траје деценијама тиме зачепи, не да би се промениле, на силу, идеолошке координате и параметри једне нарасле мржње, него да би се знало да то није све и да постоји нешто вредно што би свака друга култура умела да пригрли једнако снажно као што наша уме да поништи. То је у овој хабилитационој дисертацији учињено са два дела надреалистичке прозе, а пре свега са положајем Марка Ристића у српској књижевности и његовим делом *Без мере*.

Дакле, докторска дисертација има 1124 компјутерски генерисане странице и

садржи: Уводну реч (1–4), четири поглавља (5–1038), Закључак (1039–1049), Литературу (1050–1090) и Прилоге (1091–1124).

Прво поглавље под називом „Душа облика: роман као антижанр и антироман као жанр“ (5–75) сачињено је од потпоглавља „Роман као антижанр“ (7–16), „Роман и (грађанска) модерност“ (17–32), „Историјска поетика и ревидирање значаја *romance*“ (33–48), „Антироман као жанр“ (49–75).

Друго поглавље под називом „Надреализам и роман“ (76–121) састоји се од потпоглавља „Надреалистичка критика романа“ (76–81), „Надреалистичка афирмација готског жанра“ (82–111) и „Надреализам, романса и револуционарност романтике“ (112–121).

Треће поглавље под називом „Александар Вучо: *Корен вида*“ (122–329) састоји се од потпоглавља „Историја и будућност једне рецепције: *Корен вида* у критици“ (122–138), „Белина, курзив и пулсација у *Корену вида*“ (139–161), „Роман-разговор: реторичко-усмени модел и парадигма лирског антиромана“ (162–248), „Роман-сведочанство: антироман, аутофикција, психоанализа“ (249–329).

Четврто поглавље под називом „Марко Ристић: *Без мере*“ (330–1038) састоји се од потпоглавља: „Читалац и антироман: *Без мере* у критици“ (330–404), „Ристићеви ставови о роману и позне поетичке концепције“ (405–491), „Антироман и паратекст“ (492–585), „Поетика антиромана *Без мере*“ (586–1038). Последње потпоглавље даље је подељено на четири одељка: „Антироман, а не роман“ (588–766), „Антироман као 'енциклопедијско-поетски оглед“ (767–929), „Антироман као 'дијалектичка фикција у три дела“ (930–999) и „Антироман као 'једногодишњи комплет новина, а не дневник“ (1000–1038).

Након „Закључка“ (1039–1049), следи „Литература“, која је подељена на „Примарну литературу“ (1050–1051), „Секундарну литературу“ (1052–1089) и „Архивске изворе“ (1089–1090), и садржи 630 јединица.

Дисертација садржи и сегмент „Прилози“, у којем је најпре дат опис коришћеног архивског материјала („Текстуално несвесно: (п)опис архивске грађе“, 1091–1096) из Архива и Легата Марка Ристића у САНУ, а потом и 27 репродукција најважнијих архивских докумената и других прилога („Прилози“, 1097–1124).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Кликните да бисте почели унос текста.

Цео први део дисертације, са четири потпоглавља, али и други, краћи део који има три кратке секције, посвећени су заснивању проблема антиромана и излагању историје овог питања. То је врло добро, темељно написан сегмент дисертације, замишљен по старинским правилима дисертационих истраживања

и излагања, у којем се јасно и убедљиво излажу главна поетичка питања антиромана у изузетно дугом трајању, заправо кроз целу историју књижевности. Издвојивши два теоријска узуса везана за дело код нас недовољно познате и студирани Марте Робер и врло добро позантог и веома често, али не и једнако успешно, коришћеног Михаила Бахтина, колегиница Андоновска је означила и два различита пута у проучавању овог поетичког проблема којих се могла држати и до краја свог рада, иако је она доцније истражила и сасвим другачије путање тумачења овог проблема, а ова бифуркација порекла романа неће бити истовремено и кључ антиномије анти-романа. Да јесте, онда би идеја епа као стабилизујућа, била контестирана идејом романсе порекла као нужно амбивалентном, дакле Бахтин и Робер би били стављени једно наспрам другог као хуманистичка онтологија и психологија; зачудо, важило би обратно, да је нужност порекла контрастирана немогућношћу уобличења, дакле обратно, сада би Роберовој као стабилизацијој парадигми био постављено Бахтиново виђење романа као дисперзија романескних могућности. У првом случају, анти-роман би био последица превласти живота над пореклом, док би у другом другом то значило превласт развојих могућности над психолошким извориштем. То је читава једна имплицитна филозофија анти-романа, али ова теза је сувише рани корак у писању претешког и превеликог рада да би се од њене ауторке могло тражити да изведе овакве лаконске, старачке закључке, па се и ментор уздржао, укључујући и сугерстију о Лакановој интервенцији о немогућем и Деридиној о притоди текстуалности, које би прошириле обе теоријске парадигме, а нарочито омогућиле једна сусрет до којег није дошло у савременој теорији, онај између Дерида и Бахтина. То су могућности које су са разлогом суспендоване и будући да оне представљају менторово сопствено размишљање о овим проблемима, остају за неку другу фазу рада, након што је овако добра теза написана. Дакле не зато што се такав захтев не би могао поставити, него да би се о њему тек на крају истраживања које је себе утемељило до краја проговорио: када је велики задатак испуњен почиње коначни дијалог у равноправности мишења, не неравноправности академских позиција. Овим се одмах хоће показати колико је дубок потенцијал ове дисертације јер она и у часу када тек излаже основе, елементарности теоријског заснивања, прво проширује поље код нас познате теорије, а затим, пружа могућности сасвим нелочекиване филозофије књижевних облика, у којој се у веку за нама ни светски ауторитети нису истакли, а можда је то последње упориште да се статус књижевности сачува од насртљиве политизације и пропагандизације. Овде ћемо одмах дати и један

другачији критички коментар, јер је с обзиром на овако излагање упитно да ли је издвајање појма роман код Роберове и Бахтина, па тек онда излагање реалистичке па романтичарске теорије романа, дакле унатраг, све до Хегела и онда, оправдано, од Хегела опет ка Лукачу и Голдману, између којих је било места и за Бахтина опет и пре свега Бенајмина, само откривање дирекције и теоријског сензибилитета. Појачаћемо питање – зашто се ова бифуркација теоријског мишења онда не експлоатише у потпуности до краја тумачења антиромана, за шта је разлог сраслост погледа на разлику романсе и романа, која практично код нас, и не само код нас, не постоји, па би се могло рећи да је и то одсуство разликовања вредно тумачења. На том месту би у теоријски дискурс који није помодан него супстанцијалан могао да упадне и „стари“ Жирар, тј. разлика романсне обмане и романеске истине, да то у овој прилици тако кажемо. У изванредној композицији овог огромног рада постоји завршни чвор у Хегелу, и то је изврсно, али изостаје завршни чвор у романескном смислу антиромана, и то се може једном дописати када се она која је оволико написала опорави од оволиког и овако доброг рада. Јер то је смисао оцењивања нечијег дела, не олако карактерисање обима, који превазилази сва па и најлуђа очекивања јер то није нека лака парафраза или нагомилавање материјала и његово сабирање већ све време тешка и поетички заснована херменеутика, него да се покаже шта сер још могло и шта још треба написати. На превелик обим гледа се из перспективе онога чега још нема, и то је комплимент једном заносу истраживања без премца.

Већ се из овог кратког разматрања савршено добро види како је немогуће са оваквим нивоом детаља и интензитетом дијалога написати цео извештај, па је и овај уводни параграф, пре него што пређемо на сежетије и акумулативно излагање рада и његово оцењивање, дат да се илуструје потенца дисертације и омогући слика квалитета дијалога који се са њом може водити, јер најбољи радови тек то допуштају. Немогуће је да оцену овако обимне дисертације пишемо са овим нивомом образлагања јер би извештај достигао четвртину обима дисертације и поставио нови рекорд опширности у нашој академској заједници, што има неку црту привлачности или и побуђује стрепњу, не да би можда тек такав извештај у нашој академској заједници у којој се они упоште не читају, изазвао неку позорност и да би га неко и прочитао пре него што га усвоји, већ једном неортодоксном тексту дисертације желимо да макар и делимично у овом формулару који нећемо коментарисати као оквир академског оцењивања покажемо довољно ортодоксне неортодоксности да се тоном и

ставом овако велик и добар рад не одбаци онда када се усваја лаконским комисијским жаргоном. Тако смо радили и у неким другим случајевима, а овде ћемо само у апсолутно нужној мери пристати на условности излагања које се од нас, болоњизованих до границе монтипајтоновског чиновништва, захтева, пристети тек колико је неопходно да се знање и врлина, које су увек и свуда ексцес, не претворе у озбиљнији изазов нашим приликама но што би их оне могле да поднесу. Тон овог кометара и овај уводни испад из формата који је наметнут, дакле, ту су да врлини једног великог истраживачког рада пруже моралносазнајну сатисфакцију, то је став који ће такав остати до краја, а облику извештаја вратићемо се у нужној и очекиваној мери.

Уводни сегмент рада, па и рад до краја, немају практично ниједно унутрашње методолошко или епистемолошко својство које би било проблематично, напротив, реч је о „тврдој“ друштвеној науци која се не заснива на неким олако спроведеним увидима и инспирацији, заносу у тумачењу или нагађањима која добро звуче. Напротив, ово је озбиљна и деликатна филологија, хеременеутичка строгост спроведена у потпуности, и тако изнутра текст има све класичне особине научне парадигме у тумачењу књижевности. Теоријски и књижевноисторијски увод, дакле, нису сами по себи разрешење овог истраживања него његово позиционирање, док се истраживање даље обавља у великој блискости са текстом и свеколиким контекстуалним материјалом, дакле прати једну „природнофилолошку“ парадигму која и одговара научној перспективи колегинице Андоновски и научном пројекту на којем је она ангажована у Институту за књижевност и уметност.

Дискурс дисертације, упркос својој смирености и тежини, нужно на површину избацује читав низ књижевноисторијских или хеременеутичких неравнина. Једну, теоријског карактера смо одмах издвојили, али ево и ове друге, да се кроз време иде нелинеарно, нехронолошки. Те се одлике морају приписати како вољи тумачице да буде своја, а не само медијум једне научне дијализе, толико, мислимо, још више томе да предмет изучавања мора на неки начин да се упише у само изучавање. Уписивање необичности, увртање, ако се тако може рећи, вртложно напредовање у сазнању, остало је под строгом контролом истраживачке воље, а и ментор је инсистирао на томе управо због посебности теме и нарастајућег обима не само по кванитету страница него и увида у предмет, који дају обимност раду изнутра и чини прекретнички удар у пољу проучавања надреализма и антиромана код нас, а то нипошто није мала и

безазлена ствар. У мери у којој се управо са тих тражених особина истраживања и закључивања види целина, изнутра се мора постићи највиши степен истраживачке прецизности, али шта онда остаје од предмета анализе који је сам по себи изазов једног испуњеног раскола, а не повлађивања? И ту особину предмета ваља задовољити или испољити, па се она мортала негде појавити у самој дисертацији да би она заиста била пертинентна. То је дакле одлика доследности и методолошке исправности, то смо желели да истакнемо.

Наравно, с почетка овог рада није се могло наслутити да ће његово правилно постављање довести до гигантизма ових размера. Увод у рад већ има обим једне половине уобичајене дисертације, а ако му се додају и одсечци из историје критике који следе, то је већ једна солидна дисертација. Тако гледајући, овде их у једној дисертацији има најмање три или четири спојене у једну мегаструктуру. Увод ниј енужно налагао да се истраживање претвори у тако велику мултипликацију без обзира на интензитет читања чији је резултат, онда, ових закономерних још мало па апостолски дванаест пута по стотину страница. У теоријском уводу још се не види сва опсежност која расте из овог интензитета, али она јесте већ ту заснована и тако се до краја рада мора проматрати као нужна последица темељности. Када један рад даје преглед од антике преко средњег века и барока до почетака нововековног романа, када се осврће на тако удаљене, али не и по себи блиске примере какви су Сорел, као зачетник идеје антиромана, и Сартр – што је леп, необичан и не баш очекиван избор који ревалоризује данас потцењеног и заборављеног филозофа и књижевника, то је онда нужност која се није могла сузбити. Отуда ментору, који нипошто не би са себе скинуо терет кривице да је неко могао написати овакав и оволики рад под његовим менторским руководством, иако је у целој својој каријери поучен сопственим примером из својих докторандских времена инсистирао на обратном, на практичности и прегледности резултата и истраживања, мора бити допуштено да буде у праву што је допустио да кандидаткиња напише рад који се као из неког фрактала неистоветности самоумножава и запрема све већи обим. Нимало случајно, и овде се у књижевноисторијском прегледу од Женета клизи унатраг до Сорела и враћа у савременост, дакле то малстремовско вртложење сазнања пролази кроз историјске слојеве ослоњено на вољу истраживања а не на хронолошку диспонибилност материјала или његов уобичајени редослед. Достигнуће овог одељка који ћемо овако преобилно представити, а онда до краја овог ивештаја се уздржати од оволике екстензије, свакако је показивање не само да је

практично историја антиромана равна историји романа – што још више важи за историје аутореклесије у односу на аурбаховски мимезис, како је то и ментор настојао да у различитим приликама истакне – већ да су резултати те историје и тог самопромишљања романа конгруентни поетичкој историји романа. Анализа динамике односа романса/роман и релационирање готичког и надреалистичког поетичког оквира, све су то достигнућа овог сегмента који у сваком погледу испуњава и премашује потребне дисертације да се теоријски и књижевнмоисторијски заснује.

А сад да убрзамо овај преглед и оцену делова. *Корен вида* и *Без мере* појавили су се у исти мах 1928. године и премда нису носили формалне назнаке надреализма били су одмах препознати у том оквиру, као што се одмах и покренула расправа о жанровском и поетичком смислу ових дела, па се у дисертацији излаже историја од првих сусрет критике са делима тако и консеквентно много доцније појављивање карактеризације антироман, која је у облику идеје „негације романа“ додуше већ била присутна у тој критичкој елаборацији. Сама критика, која је у овој партији на страницама до 140. посвећена пре свега *Корену вида* у дисертацији делује чак и нешто боље него што је заправо била, али неће ова дисертација увек бити тако нежна према неким критичким (не)мишљењима коај су врло академски, добрим тоном и разложним ставом критикована. Дисертација узима у обзир све одлике дела и контекста, а пажњу скреће, уз помоћ Женета, и на опрему књиге, а онда преко Диона на диспозитивне формације, што је лепо теоријско проширење и увод у „респираторну метафору“ – да ритам приповедања прати ритам дисања. Да ли је то „унутрашњи ритам текста“, како се у дисертацији предлаже, или је реч о околностима прелома или пуког случаја, као што произлази из другог, питање је да ли аутентификованог издања, то остаје за једну посебну студију наративне дистрибуције, посебно из перспективе унутрашње динамике лирских и анцилијарних записа, верзала и курзива, којима је посвећено доста пажње у даљем раду. Затим следи тумачење концепта романа-разговора, апострофе, разговорне прозе – што је такође лепо теоријско проширење – и напослетку „неприродних гласова“. То нас све доводи до ететског режима оваквог текста, где на сцену ступа Рансијер и брзо се успоставља један чудан, на први поглед, а нужан, ако се заиста књижевноисторијски размишља, низ од Балзака до Пруста и надреалиста. Са друге стране стоји аутобиографски аспект романа, који је пертинентан надреалистичком тексту и заправо неизбежан у њему, али се одмах затим дисертација враћа на питање апострофе, дакле и даље у вртложном

облику излагања напредује рад. Колегиница Андоновски затим показује како изгледа њен тзв. густо опис, нека врста систематског исцрпљивања предмета, али не у његовој парафрастичкој елаборацији него у детекцији облика.

Интересантно је да оваквим нагомилавањем аналитичких техника рад стиче неку врсту права да и сам буде помало збирка свега што се има рећи, па тако од каталога долазимо до критике отуђења, а у њој и до аутореференцијалности, што је – нарочито у очима овог ментора – могла бити и главна тема целог истраживања. Али главна тема је могло бити и питање поетичког отуђења, облика наратије, каталога облика, систематизације фрагмената, тако да је јасно како је овде реч о херменеутичкој технологији исцрпљивања предмета проучавања и да нас чека дуго путовање кроз све што се о овом проблему може рећи. Посебно је потентно питасње отуђења, па би се с обзиром на Хегела и финале ове дисертације могло мислити како је идеја отуђења романа заправо најшири оквир једне херменеутичке дијалектике која нам се овде нуди. Било би изванредно после ове дисертације написати једну кратку књигу о отуђењу облика, или чак поетике, или о роману као отуђењу књижевности. То би и Рансијер, и Алтисер којег у дисертацији нема, волели да прочитају.

Нећемо прећутати да овде постоји недостатак воље за избором и логички очигледним повезивањем предмета изучавања које није теоријски опис онога што се изучава, него системска елаборација аналитичке позиције и претпоставке до које се стигло и од које се иде даље. Дакле, једна врста агломерације говори о томе да је иако овако исцрпно и зрело тумачење ипак плод једне младе душе којој је тешко да се определи, и да је то задатак који пред њом стоји у будућности – питање велике синтезе до које се у српској критици напорсто не стиже. Борхесова шала о томе да постоји завера картографа који су правили мапу света у размеруи један према један овде је превазиђена тако што тумачење гледа на предмет тумачења у још крупнијој размери. Контекст светске књижевности, пре свега Арагон и Жид, на страницама које следе као додатак део су тог вишка који се системески производи. Након трећег повратка на питање апострофе, рад доноси и нову типологију параболе и затим прелази на нови низ од аутобиографије, која је већ уведена, до сведочанства и аутофикције, па продубљујући ову драматику стиже криза приповедања, проблем памћења и најзад из насловног наговештаја *вида* питање „окулоцентризма“. Ту смо већ стигло скоро до тристоте странице рада, али страница, много, тек стиже. Овде сада анализа која је имала неку дијалектику очигледног и непристуног, обликла текста и уговора по којем оно што се издаје за аутобиографско одиста и

јесте аутобиографско, о чему се заправо ништа не зна и не може знати, али је то скривена истина коју избегавају сва миметички усмерена тумачења, којима никако не одговара чињеница да је и тај аутобиографизам заправо само референца текста на текст, или аутентификације текста текстом, сада се може расправљати о унутрашњем имагинирању спознаје. Помало изненадно у наредном сегменту стиже питање еротизма, да би, по логици континуалног прекида, уследила и секвенца о породичној романси. Потктрај овог поглавља анализа почиње да личи на тумачење стихова, што може бити знак одушевљења оне која чита, али и некритичког оцењивања прагматичког домета формулација које су нађене, па се тако (стр. 325) одједном јавља и неки аргумент „давичовског света“ који као да је доспео из неког другог текста. Вероватно ће се та кохеренција успоставити у целини радова критичких исте ауторке, али можда је ово ипак недовољна дистанца у односу на сопствено виђење и прави предмет анализе. Овде следи закључак који зрело теоријски подвлачи црту испод разуђеног, крпичастог али интензивног читања и тумачења које не пристаје на јединствену проблемску повезаност, али не напушта теоријску кохеренцију читања. И ту, симболично на 333. страни почиње диспут о роману *Без мере* који је у сваком погледу левијатански и гигантомахијски.

Наредних небројенео много страница лута се, али у позитивном смислу филозофског „вандлунга“, обликовно зрелог и потентног, по делу Марка Ристића, готово са претпоставком да ко није читао Ристића ништа није ни читао. Кандидат на то има право, наравно, и оно му се гарантује априори, али да ли је то зато што се у неком делу одиста може наћи право непрегледно богатство, то богатство једнако вредно и ако је оно за једну културу непроналаживо? Ако је диспозитив поетичког паковања културолошки неразрешив и како је такву књигу требало усред вреве књижевног живиота написати на француском, а ако не, онда писати с великим, „величијим“, обзиром према контексту који није пуки конструкт, па се може и преобликовати сопственом вољом, него је задати зид, ово није случајна реч за Марка Бретон Ристића, на који се ништа не може ставити тако да се кроз тај зид продре, онда је ова дилема у једној немогућој реченици коју смо написали да дочарамо саму дилему оно што је прави културолошки фон целе дисертације: шта значи разлика вредновања читањем и вредновања нечитањем. Задатак је био да се зид сруши, то је битка око зида у правом смислу речи, али зид украшен чак и најнеобичнијим ексцесима остаје место раздвајања у озиданости. Утолико хоћемо да ограничимо природу кључног аргумента са прве странице – да је само

то дело остало авангардно по свом битку толико да је и данас непримљиво, и да је једино оно остало такво, што није сасвим тачно – на примљиви су чак и Растко и Црњански, или Винавер и Ћурчин, а по нечему изван ове вреве књижевног живота такви су и Диоситеј и Вук, чак и Његош и Стерија. Нешто се у нашој култури не прима упркос слави, а нешто и због ње, па нато и неславност није само знак зловоље и идеологизације, него друга страна истог процеса. Пре би се рекло да су и нека друга неприхваћања, која то нису била, сада пацификована и постала примљива, али нису и усвојена, што се своди на питање лектира. Дакле, два су овде тразличита разлога, један гласина, други евалуација, један хало ефекат, други нечитање, али у њима је главно питање не толико да ли је наша историја књижевности само читалачка (Павић, Палавестра, Тешић су посебно ламентирали због тога, а заправо Дамјанов, Ненин, Негришорац и цела следећа генерација радили уз одбацивање те окованости), већ да ли је у плиткој културној матрици ревалоризација изван једног културног модела заиста могућа? Бљесак интересовања за Кодера и Видаковића, или Митриновића и Ћурчина, да о родној проблематици жена писаца и не говоримо, показује да се тај раскол када се једном направи практично не може савладати. Нису ни Васић и Краков, немоли Токин и Милица Јанковић, ревалоризовано усвојени, а да не говоримо о назаустављивом опадању Вељка Петроивћа и Милана Кашанина, или Божидача Кнежевића и Исака Самоковлије, и других. За разлику од колегинице Андоновски, која је изванредно проучила рецепцију дела Марка Ристића, али сматра да се тај систем рецепције његовог дела не може реконструисати, нама се чини да се може реконструисати, чак и релативно лако, али да та реконструкција, а то јој онда даје за право, промашује суштину проблема која није у конкретности ндразумевајућих текстова, штогод они тврдили, већ у систему културе и политичкој дифамацији са којом и без које се у нас не може опстати. Није критика неспособна да види како *Без мере* стоји спрам Стерије и Видаковића, али је немоћна да одговори како тако цењен, и тако заборављен аутор, као што су ова двојица, не може да добије прави третман у једној култури. Колико је Стерија значајан и запамћен, толико његов *Роман без романа* практично не постоји у књижевној свести српске културе, док Видаковић, коме се признаје неки популотворни ефекат креације читаоца (виђен горе него популарност Милице Јаковљевић), није ништа осим празног имена у празном простору прошлости коју је требало задобити али која се није усталила: готово као стид једне окаснелости и неписмености, на шта се свело све, па чак и Атанасије Стојковић, што је више од срамоте једне културе.

Културе која се, ако би се боље погледало, заправо толико стиди саме себе да не може довољно да се самонахвали како би тај стид ублажила, па онда на местима на којима на видело излази право стање једне историјске осујећености поставља закономерну тишину. У тој тишини је Ристићу намењена постидност, али без обзира на његову рђаву нарав и склоност испадима, није то срамота која је његова, осим у мери његовог сопственог неуспеха да унесе нову генеративну отвореност у српску културу. У ту тишину упада са својим дионизијским херменеутичким оркестром тумачења овај докторски рад. До јуче је било најпааметније прећутати Кишову *Мансарду* у овом контексту, а већ сутра ће можда опет бити нужно, некмоли Петриновића и Писарева који и не постоје у овој сразмери, доћи ће нова постидна времена, штавише она су већ ту.

Када се овде између Кашанина и Богдановића, који здраворазумски и доброхотно пишу о Ристићу, појаве Дерида и Бурдије, онда се цела ова дискрепанција види у правој, премда постпонираној, сразмери. Она није страшна сама по себи – Ристић је макар штампан, није као Пруст или Џојс био још и необјављив, што радикално доводи у сумњу праву природу прекида, дисконтинуитета и кризу парадигме. Зашто су Бретон и Ристић објављиви, дакле више него допустиви, док претходна генерација за то мора тешко и напорно да војује? Зашто је оно што је очигледније тешко постало евидентно лакше? Има ли, у овом часу, то посебан идеолошки а не само поетички потенцијал, додуше супротан оном фином извођењу „комунистичког предмета“ које колегиница Андоновски, с растојања поентирајући своју назнаку о отуђености одраднице, изводи уз Тобурна, такође фини метакритички додатак.

Историјат укључења Ристићевих „Маргиналија“ је почетак расправе о разлици два издања, као што је то био случај и када се говорило о *Корену вида*, што је знак једне филолошке упорности и дисциплиновости и посебно се мора истаћи та црта истраживачког рада јер је она карактеристична за целу дисертацију. Оштар рез, могло би се рећи са вољом да се поштеде, начињен у току рецепције тако што се нагло прешло на ауторецепцију, то је најбољи знак колико је далеко било елементарно читање од оног степена удубљености који је потребан за једну врсту апсолутизације која је са дела и његове генеративне матрице пренета на читаоце. Онај „комунистички предмет“ пак увод је у ситуацију после 1945/48 године о којој се затим расправља, али у основним контурама, дакле врло децентно и дискретно. Ту се, од првог до другог објављивања *Без мере*, дакле у распону две епохе и четврт века који су умало протекли, види једна

врста уврежене воље да се не чита, за којом следи воља да се дело оцени упркос непочитаности. Утолико је боље што се истим децентним стилем показује колики је неспоразум Деретићевих историја, српске књижевности и српског романа, са Ристићем. Колегиница Андоновски је толико пажљива да истакне како је есејистика Ристићева имала сасвим другачију судбину у Деретићевим радовима, премда је то можда још закономерније, што ће потврдити и „форклузија“ Ристића у делу Боре Ћосића. На овом месту после Бребановића који пише о Ристићу и Ћосићу пристиже Лакан, па се круг највећих теоретичара xx века битно допуњује, што нас подсећа на то да ли је Лакан морао још тамо када је било речи о Роберовој да буде најављен. Суноврат од практицизма Деретићеве наводно ауторитативне историје до једне друге критичарке нећемо ни коментарисати, осим да је очигледно да клегиница Андоновски лакше прихвата једно старо немишљење које је одјек нечитања него једно ново нечитање које саму могућност мишљења без читања претвара у хало ефекат, у срамоту наредне генерације. Са оваквом ефектном поуком иде даље узорно излагање историје рецепције, Кораћ, Вучковић, Делић, Предраг Петровић, те Ханифе Капиджић Османагић, Јелене Новаковић, Бранка Алексића, где смо стигли до четирстоте странице тезе.

У духу вртложења као модалитету организовања излагања, следе секција о Ристићу и рецепцији дела Жида, одлично написана, затим велико истраживање односа Ристића и Џојса, које има хеуристичку снагу првога реда, па онда долазе на ред Ристић и Пруст. Оба ова сегмента су битни да се промени контекст нечитања у нашој књижевној култури и он замени за контекст продубљеног читања којем припада сам Ристић. Нову струју вртложења даје тумечење значаја *Предговора за неколико ненаписаних романа*, премда је овде можда могло да се каже одсечно како су ови ненаписани романи најдоследнији антиромани који су икада написани. То што пише тамо где ништа не пише, то би био изазаов којем неки други критичар никада не би могао довољно да одоли, па је отуда и питање да ли је одиста *Без мере* врхунац писања или је врхунац писања тамо где пише неписање. Ово може да делује некеме ко се слабије разуме у ствар савремене филозофије као нека продужена шала, али ко би знао боље шта је изазов од постнихилизма до постхуманизма, шта је врхунац скептичке мисли у самоукидању, онда би видео да је још из понора тридесетих година у српску књижевност гледало нешто што никада није написано онако како гледа оно што постоји. Сенка Хегелова, додуше, овде је могла да буде продужена у xx век макар до Витгенштајна, а по свој прилици ипак и тамо где

постоји хијатус епистемологије и методологије у делу Фукоовом. Фуко ће се доцније појавити у овом раду, али се чини како су антифилозофи могли имати и запаженију улогу. Из овог заноса, са којим се прешло преко 460. странице, стиже се до Ристићевих позних поетичких концепција и „аналитичке теорије асоцијација“, а на крају и до енциклопедизма, још једне дисертације у дисертацији. Било би интересантно сада хегелијански реконструисати феноменологију одсутног која даје „накнадни дневник“, „метод критичке параноје“, сабрана дела као *дело у настајању*, при чему је дисертација и наш преглед њених поглаља стигла тек до петстоте странице.

Ту се у дисертацију враћају питања паратекста и перитекста, дакле заправо се још једном диспозитивно приступа самом Ристићевом роману, а онда редом, наслову, датирању, садржају, епиграфима, фуснотама, предговору, белешкама, илустрацијама. На све то у духу сажетости није потрошено више од четрдесет страница, а онда почиње вртоглаво тумачење првог издања. Да у овој дисертацији не пише ништа друго, него само целокупна наноанализа тог случаја са руком, био би то знак да смо у колегиници Андоновски добили сигурног и изузетно метикулозног, оригиналног и врло проницљивог тумача. На страни 551. стиже се до другог издања, на 565. и до трећег, при чему визуелни елементи се потврђују као ослонац једног поетичког ефекта без премца. Вртложни смисао кретања затим се доказује одсечком о рабинској хеменеутици, укључујући и питање светог текста и његове бесконачне „истумачивости“, односно Ристићевог „ревизионизма“, „флуксиса једне реченице“, „непогрешивог текста“, односно типографске фиксираности и дијалектике различих издања, уз које се стиже до 590. странице. Ово богатство тумачења посебно ваља истаћи, јер се нешто што је почело као теоријски увод сада толико проширило и у теорисјком и у практично хременеутичком смислу, а у тако различитим стварима као што је филологија различитих издања и тумачење дијалектике слике и променљивости облика докторанд се савршено сналази и показује како је овладао свим, иначе тако различитим, техникама и средствима анализе. Колико је са лакоћом коригован контекст Ристићевог дела и његово нечитање, толико се сада показује шта значи помно и детаљно проучавање и шта је герцовски густ опис и локално знање у једном нелокализованом уметничком објекту.

Вртложење се наставља повратком на појам антиромана и Ристићеве погледе, те дијалектику метапоетичких погледа, металитературе и њихов однос према метафикцији, јер је *Без мере* истовремено и антироманескна метафикција. Овде

би се наравно отворило питање није ли свака метафикција антироманескна, које је увек било наметано метафикцији, што су проблеми који су посебно интересовали ментора овог рада и са њима се у дисертацији и водиможда сувише устручљив дијалог. Проблематика се сада враћа ка питању метаромана и романсе, ова опет проширује и теоријски (рецимо Фрај) и историјски, рецимо ка барокно-маниристичкој традицији. Ту, око стрнице 630 почиње ново читање *Без мере* чији је главни јунак – сам роман. Читање обухвата обнову готичке тематике, али и хронотопа, „геометријског места“, фигуре двојништва, антиестетске актигвности и од стране 687. наставак тумачења „руке у оклопу“ које смо већ виско оценили. Уз „драмску завршницу“ стижемо и то седамстоте странице а да репертоар тумачења још ни издалека није исцрпљен, па ће после одељка који су наоко тематски хуманији, као што је то рецимо љубав, још доћи увртложени мизансцен, драма и алегорија, а онда опет Бретон и Арагон као сведоци и саучесници који се стално враћају. Ова наоко драмаска црта само је прилог композитног разобручења херменеутичких таласа који не престају и истовремено нису исти, дисертација како се одвија истовремено, као и само дело, мења неке елементе свог карактера, и то парадоксално говори о методолошкој пертиненцији.

Име мноштвености, које је могло бити и дијаболичко легион, заправо је енциклопедизама, о којем се говори од стране 764. Детаљан преглед енциклопедистичких теорија је ново теорисјко проширење и ново хватање залета у којем ће и чланови ове комисије (Јерков и Петровић) стићи на ред на страни 780, питање „другостепеног писања“ десет страница касније, а онда финале енциклопедизма укључујући и антироман као енциклопедију жанрова, још нешто доцније и енциклопедијски апскет композиције (стр. 847), а после упадице о магијској монтажи, долази и енциклопедијска просопопеја (стр. 867), а након упадице о Фукоу и Флоберу, енциклопедизам Ристића и Џојса (стр. 877; ово истраживање Џојса у очима и поетици Марка Ристића је посебно вредно и занимљиво је како пада у тренутку када још два истакнута млада истраживача, Мина Ђурић у стваралачкој рецепцији Џојса и Бранко Вранеш у фигури последњих витезова коју изводи из Џојса, Мана и Булгакова, дају нови замах истраживаљу Џојса и постављају га у само средиште тумачења и наше књижевности). Уз Џојса стићи ће се и до Киша, који је већ неколико пута поменут, али сада се појављује као неко ко се у овом контексту не може избећи, а овај део доктората ултимативно поставља пред нас питање односа Џојс-Ристић-Киш, или *Мансарде* као ултимативног атиљубавног, антиграђанског

романа, енциклопедизам *Пешчаника*, и већ смо на 930.страници. Колегиница Андоновски показала је и у овим деловима свог доктората да уме да нађе нове, актуелне изворе теоријског мишљења и да проблеме који су начети на другим местима и у другим радова подигне на виши ниво. То је, још једном понављамо, одлика правих доктората и својство правих тумача књижевности.

Следећи сегмент је ново вртложење које нас враћа Хегелу и доказује колико је, мада парадоксално, ова дисертација добро компонована. Овде не можемо одолети да не додамо како би се од Хегела наовамо могло рећи да је филозофија ишла путем антифилозофије, те да је заправо овде нека тачка књижевноисторијског и филозофског укрштање једне општије идеје коју докторат налази и затим прати, утолико пре што ниједна негација није могућа изван окружења у којем је прозирљив тоталитет, а то без Хегела не иде. Управо везујући антироман и авангарду, савим изван историјске колокације, за хегелијанизам, колегиница Андоновски показује да не сеже за лаким одговорима – као што је рецимо Делезов ризом, или Фукоова епистема, или Деридина разлика, па чак ни она много лакша као што је то Бартово писање или нулти означитељ Строса и Трубецкоја. Све то доцније је заправо филозофски нужно због Хегелове апсолутизације, па је тако овде отворено поље релевантне филозофске расправе о тумаченим феноменима и феноменологији тумачења која производи исти такав тумачени феномен. Зато је за крај сачуван парадокс, једногодишњи комплет новина, и то је лепа поента о односу повести и пролазности, о стању јавног мњења и апсолутног духа, па и о томе шта значи текстуалност као таква. Овај одељак је и важан изазов за методологију тумачења и за природу мишења о периодици, нека врста паметног и елегантног наговештаја о томе како се ономе што се у оквиру порјкта на којем је колегиница ангажована у свом институту мисли и о немишељеном, и ту смо на хиљадитој страници дисертације и ту ћемо се абрутно засутавити – доста је, одиста, и ономе коме никада није доста и чије је питање живота не шта је много, него колико много, премного је довољно. Чегга нема превише, рекао би неко, тога није ни довољно, а овде је више него довољно свега јер је толико превише да се остаје зачуђен како је једна особа могла, макар гоњена најлепшим јадима истраживања, све ово да уради. Споменик једне посвећености и доброте у коју једино такав и толики рад могу да стану. Браво за овакву хабилитацију макар баш нико осим комисије не прочитао овај извештај, крунишући стратегију нечитања о којој се у дисертацију вредности хабилитације и говори.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

Кликните да бисте почели унос текста.

Андоновска, Биљана. „Преглед 'Књижевног прегледа' и ново у Новој Европи“. *Нова Европа 1920–1941*, ур. Марко Недић, Весна Матовић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2010. 493–514.

Андоновска, Биљана. „Империјална омашка текста“. *Српски језик, књижевност, уметност*. књ. 2, *Империјални оквири књижевности и културе*, ур. Драган Бошковић. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2010. 243–264.

Андоновска, Биљана. „Без-Нађе: 'Где престаје она, а где почиње сан?' или Како су волели Ристић и Бретон“. *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. 2, *Жене, род, идентитет, књижевност*, ур. Драган Бошковић. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2011. 239–282.

Andonovska, Biljana. „Zovem se mazohizam: Leopold i Vanda fon Zaher-Mazoh – ime, žena, žanr“. *Genero*, 15 (2011): 41–58.

Андоновска, Биљана. „Авангардни алманаси: нацрт за једну поетику ефемерног“. *Књижевна историја*, 43, 145 (2011): 797–829.

Андоновска, Биљана, Станислава Бараћ, и Милан Миљковић. „Дигитализација

(књижевне) периодике и методологија њеног проучавања“. *Дигитализација културне и научне баштине, универзитетски репозиторијуми и учење на даљину*. Београд: Филолошки факултет, 2012. 443–463.

Андоновска, Биљана. „Дијалектика јавности: просвећеност, надреализам и публикације“. *Традиција просвећености и просвећивања у српској периодици*, ур. Татјана Јовићевић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2012. 357–381.

Andonovska, Biljana. „How Many Pages in a Single Word: Alternative Typo-poetics of Surrealist Magazines“. *Tijdschrift voor Tijdschriftstudies*, 33 (2013): 5–17.

Андоновска, Биљана. „Савремено проучавање периодике у Европи (Извештај са међународне конференције *The Magazine as Medium: Design, Materiality, and the Relationship Between Text and Non-Text in European Periodicals*, 5-6 October 2012, Faculty of Arts and Philosophy, Ghent University, Belgium)“. *Књижевна историја*, 45, 149 (2013): 367–363.

Andonovska, Biljana. „Ко је Коћа српског надреализма“. *Republika* (septembar 2013): 35–36.

Андоновска, Биљана, и Видосава Голубовић. „'Исцелење': непозната песма из првобитне верзије збирке *Откровење* Растка Петровића“. *Књижевна историја*, 45, 151 (2013): 893–926.

Андоновска, Биљана. „Ритуали преживљавања надреализма: од *Анатомије* до *Флоре* Оскара Давича“. *Песничка поетика Оскара Давича*, ур. Јован Делић, Драган Хамовић. Београд: Институт за књижевност и уметност; Шабац: Библиотека шабачка, 2013. 209–236.

Андоновска, Биљана. „Ако се још једном сетим: књижевно памћење и збирка-опус *Од немила до недрага* Милана Дединца“. *Поезија и поетика Милана Дединца*, ур. Слађана Јаћимовић, Светлана Шеатовић Димитријевић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014. 169–203.

Андоновска, Биљана. „Часопис као библиографија културе: часопис *Дело* и проучавање послератне књижевности и културе“. *Значај библиографије периодике за проучавање књижевности и културе*, ур. Весна Матовић, Ана Ћосић-Вукић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014. 155–181.

Андоновска, Биљана, и Бојан Дражић. „Библиографија преднадреалистичке периодике“. *Значај библиографије периодике за проучавање књижевности и*

културе, ур. Весна Матовић, Ана Ћосић-Вукић. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014. 243–268.

Андоновска, Биљана. „Књижевност, култура и периодика“. *Лексикон Првог светског рата у Србији*, ур. Станислав Сретеновић и Данило Шаренац. Београд: Институт за савремену историју, Друштво историчара Србије „Стојан Новаковић“, 2015. 371–379.

Андоновска, Биљана, и Предраг Бребановић. „Дадаистичко-надреалистички цакузи/Г'ассусе“. *Пред судом: читанка*, прир. Стеван Вуковић и Симона Огњановић. Чачак: Уметничка галерија „Надежда Петровић“, 2016. 30–36.

Андоновска, Биљана. „Ристић и Џојс: Без мере и Уликс у компаративној визури“. *Књижевна историја*, 48, 159 (2016): 99–130.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дакле, како се из претходног довољно екстензивног, а заправо савршено кратког описа дисертације јасно види, упркос његовој сложености и тешком дискурсу, резултати овог истраживања су импозантни. Ово је много више од једне премерне дисертације, ово су три или четири дисертације на једном месту, притом тако написане да су једна другој потребне. Колегиница Биљана Андоновска показала је у њима сигурност и способност истраживача и тумача, ово је примеран рад из критике српске књижевности, компаративистике и теорије књижевности, а пре свега доказ шта значи аутентично истраживање. Резултати ове дисертације са снагом и врлином хабилитације се у најкраћем састоје како у новом погледу на теорију романа и антиромана, преглед историје књижевности и темељно утврђивање контекста, тако на још две целине проблема. Прва је питање филолошког истраживања у новом веку које је, филолошко истраживање, изванредно рехабилитовано у овом раду. Ово је пример помног ишчитавања детаља и филолошких компарација, дакле један доказ значаја филологије данас. Друго је питање енциклопедизма које је овде добро постављено, затим теоријски унапређено и демонстрирано на једном кључном делу, али такође показано енциклопедичношћу саме дисертације. Ни то није све, иако су циљеви дисертације већ три пута достигнути, јер постоји и једна културолошка интервенција како би се хипотека оцењивања без читања заменила у српској књижевности, апел за критичко мишљење, и најзад успостављање једне нове динамике књижевноисторијских односа. То је, наравно и опасно, али шта је научно сазнање ако је бенигно и ако не доводи у опасност само себе. Резултати истраживања су дакле примерени и у домену методологије и у домену коначног поетичког, па и филозофског сазнања. Дисертација је изваредно компонована и можда јој само ваља да ту своју

вртложну композицију још мало истакне и повеже експлицитно различите делове како би читалац будуће књиге могао да види како ништа није остало случајно у њој. Ово је прави научни рад са високим резултатима, спосбан за децентну академску полемику, који респектује раније стаове и истраживаче и не зазире од тога да промени судове који су се усталили а да ништа не значе када је о самом делу реч. Тај напор је у својој изванредности и апартности прави изазов и велка је радост да се код нас упркос свему још увек овако ради и пише.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Реч је о дисертацији која има снагу и вредност хабилитације, резултати који се постижу су у најмању руку право филолошко, херменеутичко и критичко богатство и значајни су како за савремену српску књижевност тако и за развој критике у нас. У дисертацији се могло бити више критички настројен и према предмету изучавања, али је логично да један рад који жели да ревалоризује заправ занемари критичку диспонибилност тумачења. Са дистанцом према предмету проучавања, то се може развити и доцније, као што се може развити још неколико тема које смо у претходној елелборацији поменули. Ово је велики и изузетно добар докторат, тако да се о њему увек има шта рећи и он се, упркос свом гигатском обиму, нигде не може скратити, али се може још и допунити и даље развијати. То значио да он заиста показује потентност свог предмета истраживања и доказује како методолошку и теоријску заснованост истраживања, тако и компетентност и зрелост докторанда који је испунио, вишеструко, све захтеве академског рада на нивоу доктората и хабилитације.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
Да се усвоји овај извештај о докторској дисертацији мастера Биљане Андоновски као изузетно позитивна оцена њеног истраживања, методологије истраживања и критичких, филолошких и херменеутичких резултата, те да се колегиница позове на одбрану доктората.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Александар Јерков
2. Др Весна Матовић
3. Проф. др Предраг Петровић
4. Др Станислава Бараћ

У Београду, 21. априла 2017. Године.